

Ewa Narkiewicz-Niedbalec

OFERTA EDUKACYJNA DLA MŁODZIEŻY W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Jedną z cech współczesnych systemów edukacyjnych w krajach europejskich, Ameryki Północnej i tych, które przyjęły „zachodnie” wzory organizowania szkolnictwa jest obowiązek szkolny, który realizować mają dzieci i młodzież do ustawowo określonego wieku. W Polsce obowiązkiem szkolnym do 1989 r. objęte były dzieci od 7. do 16. roku życia. Obecnie obowiązkowa jest sześcioletnia szkoła podstawowa i trzyletnie gimnazjum, czyli nauka trwająca 9 lat. Obowiązkowe nauczanie zlikwidowało w zasadzie problem analfabetyzmu. Z badań Zbigniewa Kwiecińskiego (2002) przeprowadzonych w 1972, 1986 i 1998 roku wynika, iż w latach 70. szkołę podstawową opuszczało 36% młodzieży, która miała kłopoty z czytaniem tekstu i jego rozumieniem. W latach 80. i 90. odsetek ten wynosił około 25%. Osoby te Kwieciński nazywał funkcjonalnymi analfabetami i półanalfabetami.

W latach 70. do szkół zawodowych trafiało 60% młodzieży, do techników dwadzieścia kilka procent, a do liceów ogólnokształcących kilkanaście. Zmiany w strukturze przyjęć do szkół średnich rozpoczęły się od początku lat 80. Dane z tabel 1a i 1b pokazują, iż z roku na rok zmniejszała się liczba uczniów trafiających do szkół zawodowych z 54% w roku szkolnym 1980/81 do 13%¹ w roku 2004/2005. Wzrastała natomiast systematycznie liczba uczniów kształcących się w liceach ogólnokształcących: z 18% do 42%. Zmiany te są następstwem przemian, jakie dokonały się w sferze polityczno-ekonomicznej po 1989 roku w Polsce i innych krajach środkowoeuropejskich. Po pierwsze, zlikwidowano wiele przyzakładowych szkół zawodowych, które wcześniej kształciły na potrzeby wielkoprzemysłowych zakładów i fabryk. Duże zakłady pracy zwalniały pracowników i nie były zainteresowane przyjmowaniem absolwentów nawet własnych szkół. Wskazywano równocześnie na anachroniczny system kształcenia zawodowego, który był funkcjonalny na potrzeby technologicznie zapóźnionej gospodarki socjalistycznej, ale nie

---

¹Od roku szkolnego 2002/2003 zaczęły funkcjonować licea profilowane, które „przejęły” część młodzieży wcześniej trafiającej do zasadniczych szkół zawodowych. Odsetek uczniów, którzy podjęli naukę w zasadniczych szkołach zawodowych i liceach profilowanych w roku szkolnym 2004/2005 wyniósł 26,6%.

odpowiadał nowym technologiom, które pojawiły się na polskim rynku raczej w postaci gotowego produktu niż wytwarzanego towaru. W tym samym czasie nastąpiła rewolucja technologiczna w zakresie informatyki: potrzebni byli ludzie do składania komputerów, ich obsługi i serwisowania. Pojawiły się też nowe urządzenia typu faksy, kserokopiarki i inny sprzęt elektroniczny. Do gospodarki zaimportowano wysoce zautomatyzowane urządzenia i linie technologiczne, wymagające przeszkolonego do ich obsługi personelu. W sferze indywidualnej aktywności gospodarczej, która zaczęła się rozwijać po 1989 roku dominował handel, głównie sprowadzanymi towarami. W tych warunkach dotychczasowe kształcenie zawodowe rzeczywiście okazało się niewystarczające. Po drugie, pojawiło się bezrobocie, które w największym stopniu dotknęło osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym. W mniejszym stopniu dotyczyło ono osób z wykształceniem średnim i wyższym. Pojawiły się też ekspertyzy o konieczności kilkukrotnego przekwalifikowywania się w ciągu aktywności zawodowej. Pisano o tym, iż na bazie wykształcenia ogólnego można w krótkim czasie nabyć umiejętności potrzebne do wykonywania wielu prac. Nie można się więc dziwić wzrostowi poziomu aspiracji edukacyjnych, jaki od początku lat 90. odnotowali socjologowie i pedagodzy, badający te zjawiska. Zaistniało więc kilka różnych okoliczności sprzyjających krytykowaniu szkolnictwa zawodowego, wspieraniu kształcenia ogólnego i rozwijania szkolnictwa wyższego, szczególnie w zakresie marketingu i zarządzania.

Procesy typowe dla Polski wystąpiły również w województwie lubuskim. Pod koniec lat 90. jeszcze 1/3 młodzieży po szkole podstawowej trafiała do zasadniczych szkół zawodowych, podczas gdy w roku szkolnym 2004/2005 zaledwie 13,5%. Niższy jest wobec danych z całej Polski odsetek młodzieży uczącej się w liceum ogólnokształcącym (Polska 42%, województwo lubuskie 36,5%).

Wśród 36% uczniów szkół zawodowych działających w województwie lubuskim w roku 2004/2005 na kierunkach inżynieryjno-technicznych kształciło się 36%², 22% na kierunkach produkcji i przetwórstwa spożywczego, 17,5% na kierunkach ekonomicznych oraz 15,2% na kierunkach określanych mianem usługi dla ludności. Pozostałe kierunki kształcenia figurują w tabeli 2.

Zwiększenie liczby uczniów w szkołach średnich kończących się maturą oraz wzrost aspiracji do studiowania pociągnął za sobą wzrost liczby szkół wyższych oraz liczby studentów. Zwiększyło się też zainteresowanie szkołami policealnymi, dającymi możliwość zdobycia określonego zawodu. W roku

²Według nazewnictwa zgodnego z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Edukacji (ISCED'97).

szkolnym 1980/81 istniało w Polsce 91 uczelni, w roku 1995/96 było ich już 179, a w 2004/2005 ich liczba wzrosła do 247, z czego 30% to szkoły państwowe; pozostałe to prywatne (67%) i wyznaniowe (3%).

W województwie lubuskim do 1996 roku istniały trzy uczelnie: WSP w Zielonej Górze, Politechnika Zielonogórska oraz Wydział Zamiejscowy Akademii Wychowania Fizycznego z Poznania, mieszczący się w Gorzowie. W roku 1996 rozpoczęła w Zielonej Górze kształcenie Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych, mająca główną siedzibę w Warszawie. W 1997 powstała Wyższa Szkoła Biznesu w Gorzowie, która kształci na kierunkach zarządzanie i marketing oraz socjologia. W 1998 roku powołane zostały dwie Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe: jedna w Gorzowie (21.07.), druga w Sulechowie (12.08.). PWSZ w Gorzowie kształci w zakresie zarządzania i marketingu, administracji, politologii, filologii polskiej i niemieckiej oraz pedagogiki. PWSZ w Sulechowie prowadzi kierunek administracja oraz turystyka i rekreacja. W grudniu 2003 roku powstała – staraniem Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Zielonej Górze oraz Centrum Edukacji Dorosłych w Żarach – Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna, kształcąca w zakresie pedagogiki. Ósmą uczelnią w województwie lubuskim jest działające od 1947³ roku Seminarium Duchowne w Gościkowie-Paradyżu.

Młodzież, która zdała maturę i nie dostała się na bezpłatną uczelnię państwową oraz nie zdecydowała się na studiowanie w płatnych uczelniach prywatnych, ma jeszcze do wyboru ofertę szkół policealnych. Jednak liczba słuchaczy szkół policealnych w województwie lubuskim jest 5-6 razy mniejsza niż liczba studentów.

Instytucje edukacyjne w województwie lubuskim „obsługują” przeszło 220 tys. dzieci i młodzieży. Największa liczba uczniów uczęszcza do szkół podstawowych, gromadzących sześć kolejnych roczników (prawie 88 tys. w roku szkolnym 2000/2001 i 74 tys. w roku 2004/2005). Następne pod względem liczby uczniów są szkoły ponadgimnazjalne – ostatnio uczyło się w nich przeszło 50 tys. uczniów. W gimnazjach uczyło się w ostatnich latach 44–46 tys. uczniów. W działających na ziemi lubuskiej szkołach wyższych studiowało 33,6–34,6 tys. studentów. Szkoły policealne wybrało na miejsce nauki w roku szkolnym 2000/2001 4,9 tys. słuchaczy, a w 2004/2005 – 7,5 tys. Dokładne dane zawiera tabela 3.

Szkoły podstawowe od roku 1996 (Zahorska 2002, s. 127), gimnazjalne od chwili ich utworzenia w 1999 roku i ponadgimnazjalne prowadzone są przede wszystkim przez jednostki samorządu terytorialnego. W Polsce przeszło 94% szkół podstawowych, a w województwie lubuskim 95% to szkoły,

³Do 1952 roku działało ono w Gorzowie, następnie zostało przeniesione do Gościkowa-Paradyża.

dla których organem prowadzącym są jednostki samorządu terytorialnego (zob. tabela 4, zawierająca dane dla roku szkolnego 2005/2006). Do szkół tych uczęszcza zarówno w kraju, jak i województwie lubuskim 98% młodzieży. Niewielki więc odsetek dzieci uczęszcza do szkół, które prowadzą organizacje społeczne i stowarzyszenia, instytucje wyznaniowe lub podmioty prywatne. Jednak już gimnazja w 91% zarówno w kraju, jak i województwie lubuskim są szkołami samorządowymi. Pozostałe 9% to szkoły organizacji społecznych i stowarzyszeń, Kościoła oraz osób prywatnych. Niespełna 3% młodzieży polskiej i mieszkającej na ziemi lubuskiej uczęszcza do gimnazjów, które nie podlegają samorządom. Z samego zestawienia liczby gimnazjów i uczniów, którzy do nich uczęszczają wynika, iż gimnazja prowadzone przez inne podmioty niż jednostki samorządu terytorialnego są mniej licznymi szkołami, z mniejszą liczbą uczniów w klasie. Jeśli chodzi o szkolnictwo ponadgimnazjalne, to również ilościowo dominują szkoły prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego. W kraju prowadzą one 90% techników, 93% zasadniczych szkół zawodowych, 96% liceów profilowanych oraz 82% liceów ogólnokształcących. W województwie lubuskim odsetek szkół ponadgimnazjalnych, prowadzonych przez samorzady lokalne jest nieco (od 1 do 3%) wyższy niż w kraju. W województwie lubuskim 89% techników, 94% liceów profilowanych, 96% zasadniczych szkół zawodowych oraz 85% liceów ogólnokształcących to szkoły samorządowe. Uczy się w nich, zarówno w kraju, jak i województwie lubuskim około 95% kształcącej się młodzieży.

Dopiero na szczeblu kształcenia policealnego i wyższego bardziej znaczący jest udział innych podmiotów niż samorząd terytorialny w prowadzeniu szkół i uczelni: 36% szkół policealnych w Polsce i 47% w województwie lubuskim to szkoły samorządowe, 11% szkół w kraju i 19% w województwie lubuskim to szkoły prowadzone przez organizacje i stowarzyszenia społeczne. Pozostałych, głównie prywatnych szkół policealnych jest w Polsce 53%, a w województwie lubuskim 34%. Szkoły te obsługują 47% młodzieży w kraju i 24% w województwie lubuskim. Na 445 szkół wyższych w Polsce blisko 30% to szkoły państwowe, pozostałe to głównie szkoły prywatne. W województwie lubuskim cztery z ośmiu uczelni to uczelnie państwowe, jedna prowadzona jest przez Kościół katolicki, jedna przez stowarzyszenie oraz dwie przez osoby prywatne. Prywatne szkoły wyższe obsługują 30% młodzieży w kraju i 10% młodzieży w województwie lubuskim. Są to szkoły zdecydowanie mniejsze niż uczelnie państwowe. Województwo lubuskie należy obok warmińsko-mazurskiego (9 uczelni) i opolskiego (6 uczelni) do trzech, w których jest najmniej szkół wyższych.

Szkoły dla dorosłych w 49% obsługiwane są przez samorząd terytorialny w skali kraju oraz 60% w Lubuskiem. Około 10% takich szkół, zarówno

w Polsce, jak i w województwie lubuskim prowadzą organizacje społeczne i stowarzyszenia. 40% szkół dla dorosłych w Polsce i 29% w województwie lubuskim to szkoły inne, głównie prywatne.

Z badań Marty Zahorskiej (2002, s. 153) wynika, iż z ogólnokształcących szkół społecznych (w tym też prywatnych) korzystają przede wszystkim dzieci prywatnych właścicieli. Na początku lat 90. stanowiły one 45–47% wszystkich uczęszczających tam uczniów. Dzieci z rodzin inteligencji było 10–15%.

Zmiany, jakie zaszły w sferze edukacyjnej w ostatnich kilkunastu latach w Polsce oceniane są różnie. Według piszącej te słowa pozytywnymi zjawiskami są: 1) zewnętrzna ocena egzaminów przeprowadzanych na zakończenie szkoły podstawowej, gimnazjalnej i średniej; 2) możliwość prowadzenia szkół przez różne podmioty, nie tylko jednostki samorządu terytorialnego. Za zjawiska negatywne uważałabym: 1) zachwianie proporcji między kształceniem ogólnym i zawodowym na szczeblu szkolnictwa pogimnazjalnego: deficyt techników i dobrze przygotowanych do wykonywania różnorodnych prac fizycznych – budowlanych, usługowych, transportowych ujawnił się po wejściu Polski do Unii Europejskiej, gdy osoby z takim przygotowaniem opuściły kraj i znalazły pracę poza jego granicami; 2) zbyt liberalne wymagania stawiane maturzystom – wystarczy spełnić 30% wymagań, aby zdać maturę; 3) nadmiernie rozwiniętą ofertę szkół wyższych (część z nich Mariusz Jedliński nazywa „niby-szkołami wyższymi” – „Gazeta Wyborcza” 04.2007). Część kształcącej się tam młodzieży w zasadzie studiować nie powinna, bo ani nie ma po temu odpowiednich predyspozycji, ani nie będzie wykonywała prac wymagających przygotowania na poziomie wyższym. Części młodzieży stworzono ułudę, iż po zdobyciu wyższego wykształcenia poprawi ona swoje szanse na rynku pracy; 4) nadmiernie rozbudowaną ofertę kształcenia na kierunkach humanistycznych, a zbyt małą na kierunkach technicznych. Budowanie społeczeństwa wiedzy (Drucker 1999) wymagać będzie większej liczby techników i inżynierów niż osób ogólnie tylko wykształconych.

Ambiwalentnie odnoszę się do: 1) dominacji testów stosowanych przy egzaminowaniu po zakończeniu kolejnych etapów kształcenia; 2) wprowadzenia sześcioletnich szkół podstawowych, trzyletnich gimnazjów i trwających 2–4 lata szkół ponadgimnazjalnych. Ma to swoje dobre i złe strony.

Jeśli chodzi o lubuskie szkolnictwo, to widać wyraźnie, iż słabiej niż gdzie indziej (zwłaszcza w odniesieniu do dużych miast) rozwinięte jest szkolnictwo prywatne. Prawdopodobnie liczebność osób zamożnych, które posłałyby swoje dzieci do szkół prywatnych jest w naszym województwie zbyt mała, aby oferta edukacyjna była bogatsza. Być może też poziom szkół prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego jest oceniany przez

rodziców dość dobrze i odpowiada on oczekiwaniom, jakie szkoła winna spełniać wobec uczniów.

Tabela 1a

Absolwenci szkół podstawowych przyjęci do szkół ponadpodstawowych w Polsce

Typ szkoły	Odsetek przyjętych do szkół ponadpodstawowych						
	1980 /81	1985 /86	1990 /91	1993 /94	1994 /95	1995 /96	1996 /97
Zawodowa	54,4	53,0	45,9	39,5	37,6	36,1	34,1
Średnia techniczna	25,2	23,4	25,6	28,3	28,8	30,0	31,3
Liceum ogólnokształcące	18,1	20,1	22,8	28,0	29,5	30,5	31,4
Ogółem	97,7	96,5	94,3	95,8	95,9	96,6	96,8

Źródło: Roczniki statystyczne 1981, 1986, 1991, 1994, 1995, 1996, 1997.

Tabela 1b

Uczniowie szkół ponadpodstawowych (ponadgimnazjalnych) w Polsce
– w tysiącach i procentach

	2000/2001		2003/2004		2004/2005	
Zasadnicza zawodowa	542,0	22,1 %	204,0	11,4	239,3	13,4
Liceum profilowane	-	-	170,2	9,5	234,9	13,2
Technikum	985,9	40,2 %	659,8	36,9	557,9	31,4
Liceum ogólnokształcące	924,2	37,7 %	751,8	42,2	746,4	42,0
	2 452,1		1 785,8		1 778,5	

Źródło: Rocznik statystyczny 2006, s. 223.

Tabela 2

Uczniowie szkół zasadniczych zawodowych dla młodzieży
według kierunków kształcenia w województwie lubuskim

Kierunki kształcenia	2003/2004		2004/2005	
	n	%	n	%
Artystyczne	10	0,2	16	0,3
Ekonomiczne	1331	23,3	1074	17,5
Inżynieryjno-techniczne	1842	32,3	2210	35,9
Produkcji i przetwórstwa spożyw.	1141	20,0	1350	21,8
Architektoniczno-budowlane	431	7,6	504	8,2
Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	129	2,3	65	1,1
Usługi dla ludności	817	14,3	933	15,2
	5701		6152	

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2005.

Tabela 3

Uczniowie i studenci szkół wszystkich typów
w województwie lubuskim

Typ szkoły	Rok szkolny		
	2000/2001	2003/2004	2004/2005
Podstawowe	87 927	77 543	74 084
Gimnazja	33 295	46 123	44 683
Ponadpodstawowe / ponadgimnazjalne	69 602	51 816*	50 395
Policealne	4 894	6 531	7 463
Wyższe	28 571	33 568	34 682
Dla dorosłych	7 651	10 420	9 814
N =	231 940	226 001	221 121

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2005.

* ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne razem

Tabela 4

Szkoły według organów prowadzących w Polsce i woj. lubuskim
– dane w procentach z podaniem ogólnej liczebności szkół i uczniów

Typ szkoły	Organ prowadzący	Polska		Województwo Lubuskie	
		Szkoły	Uczniowie (w tys.)	Szkoły	Uczniowie (w tys.)
Podstawowa	Sam. terytor.	94,4	98,0	95,2	97,7
	Org. społecz.	3,4	1,0	3,9	1,3
	Inne	2,2	1,0	0,9	0,1
		14 572	2 602,2	354	70 772
Gimnazjum	Sam. terytor.	90,6	97,3	91,5	97,4
	Org. Społecz.	4,3	1,1	5,6	1,7
	Inne	5,1	1,6	2,9	0,9
		7031	1 596,8	177	43 015
Zasadnicza szkoła zawodowa	Sam. terytor.	92,8	95,5	95,6	96,6
	Org. społecz.	3,1	2,2	2,9	2,1
	Inne	4,1	2,3	1,5	1,3
		2064	237,3	69	6 674
Liceum profilowane	Sam. terytor.	96,1	98,2	94,5	94,4
	Org. społecz.	2,1	0,8	3,6	1,6
	Inne	1,8	1,0	1,9	4,0
		1 530	202,2	55	7 462
Liceum ogólnokształcące	Sam. terytor.	82,4	95,9	84,6	94,4
	Org. społecz.	6,5	1,3	9,0	2,2
	Inne	11,1	2,8	6,4	3,4
		2 572	738,6	78	18 017
Technikum	Sam. terytor.	90,7	95,3	89,3	95,2
	Org. społecz.	2,2	0,8	5,4	1,5
	Inne	7,1	3,9	5,3	3,3
		3 111	551,1	112	15 835
Policealna	Sam. terytor.	36,0	45,9	47,1	67,9
	Org. społecz.	10,9	6,7	19,1	8,2
	Prywatne	53,1	47,4	33,8	23,9
		3 731	313,5	104	8 041
Wyższe	Państwo	29,2	68,2	50,0	89,9
	Inst. wyznan.	2,9	1,6	12,5	2,7
	Prywatne	67,9	30,2	37,5	7,4
		445	1 953,8	8	33 283
Dla dorosłych	Sam. terytor.	49,2	54,1	59,9	65,7
	Org. społecz.	10,4	7,6	10,9	8,3
	Inne	40,4	38,3	29,2	26,0
		4 127	308,5	137	9 424

Źródło: Rocznik Statystyczny 2006, Rocznik Statystyczny Woj. Lubuskiego.

Legenda:

Sam. terytor. – jednostki samorządu terytorialnego

Org. społecz. – organizacje społeczne i stowarzyszenia

Inst. wyznan. – instytucje wyznaniowe.

Literatura

- DRUCKER P.F. (1999), Społeczeństwo pokapitalistyczne, przekład Grażyna Krasnas, PWN, Warszawa.
- KWIECIŃSKI Z. (2002), Wykluczanie, Wydanie drugie poszerzone, Wydawnictwo UMK, Toruń.
- ROCZNIK Statystyczny 2005.
- ROCZNIK Statystyczny 2006.
- ROCZNIK Statystyczny Województwa Lubuskiego 2005.
- ROCZNIK Statystyczny Województwa Lubuskiego 2006.
- ZAHORSKA M. (2002), Szkoła: między państwem, społeczeństwem a rynkiem, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.

Ewa Narkiewicz-Niedbalec

**EDUCATIONAL OFFER TO THE YOUTH
IN THE LUBUSKIE PROVINCE**

Abstract

The article presents data concerning educational offers of schools in Poland and in the Lubuskie province. In 1992 in Poland a reform of the education system began. Now primary school lasts 6 years, then there are 3 years of lower secondary school, then 3 years of high school or 4 years of technical college. In the 1970s and 1980s, 60% of pupils after elementary school attended vocational schools and 40% of them chose schools which ended with an exam. Only 10% of young people began studying. Now all pupils attend primary schools and lower secondary schools. Then, 13% of pupils go to vocational schools, the same number to specialized secondary schools which prepare pupils for work, 30% choose technical colleges and 30% secondary schools which give general education.

Most of primary, lower secondary and high schools in Poland are public. Only 5% of primary schools, 10% of lower secondary schools and technical colleges and 18% of secondary schools (with general education) are charter (or better community) and private schools. There are more private schools after secondary schools and at higher levels. Among them there are 64% of colleges and 70% of higher level schools. But in these schools there are only 50% of young people, the rest of them study at state schools and universities.